

Motion till riksdagen

1985/86:L227

Marianne Karlsson (c)

Skyddet för formgivning m. m.

Vid en genomgång av Registreringstidning för mönster, utgiven av patent- och registreringsverket, framgår alldeles tydligt att mönster som registreras till allra största delen är s. k. nyttomönster. Härmed menas att det rör sig om nyttoföremål, där föremålets utseende primärt utformats med tanke på funktioner. Endast en mindre del av de mönster som publiceras synes ha utformats i avsikt att primärt uppnå ett trevligt och tilltalande yttre utan särskilt avseende på funktionen. Den förra aspekten dominerar, överslagsvis beräknat, endast i mindre än 20 % av fallen.

Ofta förekommande är exempelvis mönster för slitbanan på bildäck, där ju avsikten är att uppnå goda körförhållanden och där "trevlighetsaspekter" helt saknas. Tätningsprofiler av gummi är också sådant som är representerat.

Mot denna praktiska verklighet framstår rättsutvecklingen som något egendomlig. Otvivelaktigt var avsikten vid mönsterlagens tillkomst (prop. 1969:168) att mönsterlagen skulle samtidigt täcka behovet av skydd både för "prydnadsmönster" och för "nyttomönster". Härigenom trodde man sig kunna tillfredsställa flera syften samtidigt. Dels uppfyllde man Pariskonventionens krav på att bereda skydd åt "industriella mönster" (industrial designs). Dels kunde man därmed undvika att införa "bruksmönster" av samma typ som tyska "Gebrauchsmuster". De senare, ett slags "småpatent" med beskrivning och särskilt formulerade anspråk, skulle ju medföra stora kostnader, särskilt om de skulle göras till föremål för nyhetsgranskning (något som ej är fallet i Tyskland men möjligen setts som nödvändigt, om institutet skulle införas i Sverige).

Lösningen blev alltså att ge möjlighet att registrera bilder såsom "förebild för en varas utseende" och därmed ge skydd åt sådant som skiljer sig väsentligt i förhållande till det tidigare kända. Med hänsyn till att det "omedelbara föremålet" för registrering är en eller flera bilder av ett föremål ("förebilden") måste förstas avgörandet av registrerbarheten ske på grundval av endast utseendet.

Den första tanke man då får är att varje ny vara som någon skapar kan få skydd enligt mönsterlagen. Låt oss tänka oss att något vardagligt föremål aldrig funnits förr, t. ex. den vanliga gaffeln. Man skulle då kunna få ett principiellt skydd för gaffeln, som ju inte kan se ut på så många sätt, och därmed få monopol på gaffeln. I och med att gaffeln redan är känd, kan man förstås bara få skydd för speciella modeller. I detta fall anger förarbetena t. o. m. att skillnaden inte behöver vara så stor gentemot det kända för att man skall få mönsterskydd.

Emellertid har den svårigheten uppkommit att de ärenden som kommit

under regeringsrättens prövning blivit bedömda enligt den principen att frågan om "väsentlig skillnad" avgörs med direkt bortseende från sådana särdrag som är betingade av användningsändamålet.

Ett pleniutslag (NIR 1985 s. 456) är i detta fall mycket tydligt: "I förarbetena till mönsterskyddslagen har betonats att lagen är avsedd att uppmuntra till nyskapande inom den hantverksmässiga och industriella formgivningen liksom att mönsterskyddet är ett rent utseendeskydd innefattande krav på utseendemässig distans. För mönsterskydd krävs därför en formgivning som skall vara i någon mån kvalificerad och *inte helt betingad av användningsändamålet*." (Jag vill tillägga att beslutet att vägra mönsterskydd kanske var riktigt, i det att det till motiveringen skiljaktiga regeringsrådet anfört goda, väl tillräckliga avslagsgrunder.)

Regeringsrätten, som ju i sista hand avgör lagens rätta mening, anser alltså att kvalificerad formgivning ej är för handen, om det som skiljer mönstret från det tidigare kända bara är betingat av önskad god funktion och duglighet. Tanken synes vara att målet för formgivning bara kan vara form i sig utan vidare syftning.

Man kan ställa sig undrande till detta resonemang av olika skäl. Exempelvis anger departementschefen i propositionen (s. 58) i genmäle till ett remissvar att krigsmateriel kan mönsterskyddas (trots att formgivningen "är så gott som uteslutande betingad av funktionella hänsyn"), och man har ju litet svårt att tänka sig annat formgivningssyfte för t. ex. artillerigranat än ett rent "nyttobetingat" krav på effektiv funktion.

Viktigare är emellertid, som redan anförts, att regeringsrättens tänkesätt helt och hållet strider emot den rättsuppfattning som tydligen 90 % av de mönstersökande tror är rådande.

Man kan fråga sig vad orsaken är till denna begreppsmässiga dikotomi.

Personligen tror jag att orsaken ligger i en snabb och oförmodad avklingning av de tänkesätt som låg bakom funktionalismen, "den radikala, internationella riktning inom arkitektur, stadsbyggnadskonst och nytto-konst, som framträdde i opposition mot de historiska stilarna och ansåg, att funktionen, dvs. det fullständiga uppgåendet i ändamålet, skulle bestämma den konstnärliga utformningen" (citrat ur Svensk uppslagsbok). Mot en sådan bakgrund är tanken att i ett och samma juridiska system skydda förebilder för både vackra och rent nyttiga föremål naturlig, men när tänkesättet försvinner, kan det därpå grundade försvinna som genom en fallucka. Regeringsrättens plenidom kan vara utlösaren till en sådan, där större delen av de i dag registrerade mönstren riskerar förintelsen.

När nu problemet ställts på sin spets har en viss oro visat sig runt om i Norden. Sålunda tillsattes i Finland i mars 1985 en kommitté med uppgift att utreda behovet av nyttighetsmodellskydd och behovet att modifiera mönsterrättslagstiftningen och göra utkast till erforderliga stadganden. Ordförande är generaldirektören för Patent- och registreringsverket, Timo Kivi-Koskinen, och kommittén skall vara färdig instundande halvårsskifte. Bekant är att liknande initiativ förbereds i andra nordiska länder, vilka har en mönsterrätt liknande vår (skydd med en avbildning som omedelbart föremål).

Man har enligt min mening inte fel, när man på så sätt manifesterar sin oro.

Problemet med nyttighetsmönster kan lösas på i princip flera olika sätt, allteftersom man uppställer syftet. Enklast är förstås att bygga vidare på det nuvarande systemet att registrera förebilden efter en officiellt utförd granskning. En lagstiftningsåtgärd blir då nödvändig för att otvetydigt fastställa nyttomönstrens plats i detta system.

En annan möjlighet är att göra ett "småpatentsystem" efter tysk, australisk eller annan utländsk förebild, med eller utan granskning. Systemet med registrering utan granskning har fördelar och nackdelar. Den stora fördelen är låg kostnad. Eftersom flertalet registreringar aldrig leder till någon konflikt, uppstår kostnad bara i enstaka fall. I det ännu i t. ex. Belgien gällande "romerska" patentsystemet kan man registrera patent på vad som helst utan granskning. Man kan få belgisk patent på hjulet. Försöker man göra patentet gällande i domstol, blir man förstås utskrattad. Har man något vettigt, så får man sin rätt. Ehuru man kan ha rent principiella invändningar mot sådana utan granskning beviljade skydd, talar den praktiska erfarenheten för att ett dylikt system fungerar långt bättre än vad man kunde förmoda.

En del länder har mönsterskydd, där utöver avbildningen krävs något slags anspråk av typ patentkrav. Sökanden måste i ord presentera vad han anser är särskilt utmärkande för sitt alster. Även en sådan lösning tillfredsställer många krav.

Oavsett den valda lösningen kan man naturligtvis ställa sig grundfrågan: Vilket skydd skall en mönsterskapande ha? Utan skydd är det ju alldeles tydligt att varje produkt som framtas och vinner marknadens bevägenhet kommer att kopieras, enligt den gamla maximen "En tänker, en stjal". När vår nuvarande mönsterskyddslag tillkom, rådde stora betänkligheter särskilt inom textilindustrin, som då ogärna såg några monopol på textilvarors modeller. Med hänsyn till den importutveckling vi sedan haft har man kanske ändrat sig och ogillar existensen av en tolerans av ohämmad slavisk efterbildning. – I många länder finns för övrigt ett konkurrensrättegundat förbud mot slavisk efterbildning. Nämnas kan t. ex. att den kända statuslockan Rolex i Tyskland inte fick göras till föremål för slavisk efterbildning trots att ett registrerat mönsterskydd utlöpt. Som framgår av aftontidningarnas klockannonser kan vem som helst i Sverige till billigt pris skriva efter en dylik imitation av en statuspryl.

Bland svenska formgivare föreligger ett stort missnöje med vad som uppfattas vara en alltför stor frihet att eftergöra andras skapande insatser och oförtjänt snylta på andras investeringar. Särskilt sådana formgivare som utformar nyttiga ting synes nu särskilt blottställda.

En utredning av formskyddet, särskilt det som är inriktat på nyttighetsmodeller, är alltså mycket önskvärd. En sådan utredning bör ske i nordiskt samarbete, så att vi inte går olika vägar, något som vore oförnuftigt.

Hemställan

Mot. 1985/86

L227

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs
att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att frågan om
skyddet för formgivning utreds, helst under nordiskt samarbete.

Stockholm den 21 januari 1986

Marianne Karlsson (c)